

ምዕራፍ ስድስት ስንድ

እውቀትን መሻት

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- ዕውቀት የሚዳብርባቸውን መንገዶች ትረዳህ/ትረጁዎህ።
- ዕውቀት አገልግሎት ሳይ የሚውልባቸውን መንገዶች ትረዳህ/ትረጁዎህ።
- የመረጃን አስፈላጊነትና ጠቀሜታ ትረዳህ/ትረጁዎህ።
- ኋላቀር አስተሳሰቦችንና አመለካከቶችን መዋጋት ተገቢ መሆኑን ትረዳህ/ትረጁዎህ።

- እናንተ ከዚህ በላይ በቀረቡት ሥዕሎች ዙሪያ ዕውቀታችሁን ማዳበር ብትፈልጉ ምን ምን መንገዶችን ልትጠቀሙ እንደምትችሉ ግለጹ።
- ዕውቀት ከየት ከየት ከሚገኙ መረጃዎች ሊዳበር ይችል ይመስላችኋል?

የቡድን ሥራ፡
 መምህር ኡጁሉ ተማሪዎቻቸው በአራት ርዕሰ ጉዳዮች ዙሪያ ዕውቀትን ሊያዳብሩ የሚችሉ ነጥቦችን እንዲያቀርቡ ጠየቋቸው። ተማሪዎቹም ርዕሰ ጉዳዮቹን በቡድን ተከፋፍለው ሊያዳብሯቸው የሚችሉ ነጥቦችን አሰሩ ተሰማሩ። ሥራቸውንም በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ አጠናቀው አቀረቡ።

11.1 ዕውቀት የሚዳብርባቸው መንገዶች፤

ሥዕል 11.1 የአፍሪካ ዝሆን

በመምህሩ የተሰጡት ርዕሰ ጉዳዮች የሚከተሉት ነበሩ።

- የዐድዋ ድል እንዴት ሊገኝ ቻለ? (ለከድጃ ቡድን የደረሰ ርዕስ)
- የጋምቤላ ብሔራዊ ክልል አቀማመጥና የአየር ጠባይ (ለበርሔ ቡድን የደረሰ ርዕስ)
- የንቦች ማኅበራዊ አኗኗር ምን ይመስላል? (ለቦንቱ ቡድን የደረሰ ርዕስ)
- የውሃ ብክለት በእርግጥ የጤና ጠንቅ ይሆናል? (ለአዳኛ ቡድን የደረሰ ርዕስ)

በሚቀጥለው ክፍለጊዜ ተማሪዎቹ እነዚህን ነጥቦች የሚያዳብሩ በቂ ሐሳቦችን በየቡድናቸው ይዘው ቀረቡ። ማዳበሪያ ነጥቦቹም ከተለያዩ ምንጮች መገኘታቸው በሚከተለው ሁኔታ ይታያል።

ሥዕል 11.2 አትሌት ጥሩነሽ ዲባባና ቀነነሳ በቀሰ

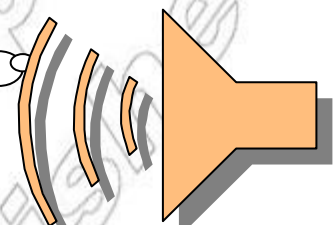

የሬዲዮ ፕሮግራም

ስለንቦች ማህበራዊ አኗኗር ብታስረዱኝ!

ንጽሕናው የተጠበቀ ውሃ በማቅረብ ሕጻናትን ከውሃ ወለድ በሽታዎች መታደግ አስብን!

ዛሬ የምንማረው ስለ ጋምቤላ ብሔራዊ ክልል የአየር ጠባይ ይሆናል።

ሥዕል 11.4 ዕውቀት ከሚዳብርባቸው ሁኔታዎች ጥቂቶች።

1. ከሥዕሎቹ እንደምታስተውሉት፣ እያንዳንዱ ቡድን በተሰጡት ርዕስ ጉዳዮች ዙሪያ ያለውን ዕውቀት ሊያዳብሩለት የሚችሉትን ነጥቦች ከምን ከምን ምንጮች አገኘ ማለት ይቻላል?
2. በአጠቃላይ ስንመለከተው ካሉት የዕውቀት ምንጮች ሁሉ የበለጠ አስተማማኝና ቋሚ ዕውቀት የሚገኘው ከየትኛው ነው? ለምን ይመስላችኋል?

የሰው ልጅ አዘውትሮ ዕውቀትን መሻት የተፈጥሮ ባሕርይ ነው። ራሱን የሚያሻሽለውም ሆነ ሀገሩን ሊያለማ የሚችልው በዕውቀት ሲበለጸግ መሆኑን ይገነዘባል። ለዚህም ነው እያንዳንዱ ሰው በዕድሜ ከፍ ሲል ወደ ትምህርት ቤት እንዲገባ የሚመከረው። ሰው ዕውቀት ባገኘ ቁጥር በአስተሳሰቡ እየበሰለ ችግር የመፍታት አቅሙም እየጎለበተ ይሄዳል። የሰው ልጅ ዕውቀቱን የሚያበለጽገው የተለያዩ የዕውቀት ምንጮችን እንደመሣሪያ እየተጠቀመ ነው።

የእውቀት ማበልጸጊያ መንገዶችም ባጠቃላይ በአራት ሊከፈሉ ይችላሉ። እነሱም መደበኛ ትምህርት፣ መደበኛ ያልሆነ ትምህርት፣ መገናኛ ብዙኃንና ንባብ ናቸው። ሰዎች የተጠናከረና ዘላቂነት ያለው ዕውቀት ለማግኘት አስቀድመው የሚመርጡት ትምህርት ቤት ነው። በትምህርት ቤት በየሙያ መስክ በሚገባ የሰለጠኑ መምህራን ይገኛሉ። የመማሪያ ቁሳቁሶችም በተለየ ሁኔታ ተደራጅተው ይቀርባሉ። የትምህርት አቀራረቡም የተማሪዎችን ነባራዊ ሁኔታ ባገናዘበ መልኩ፣ በሳይንሳዊ መንገድ በተቀረጸ ሥርዓተ ትምህርት የተቀረሰ ስለሆነ አስተማማኝነት ያለው ነው።

ከትምህርት ቤት በተጨማሪ ክራሳችንና ከሰዎች ተሞክሮም ብዙ ዕውቀት እንደምናገኝ የታመነ ነው። ይኸውም ነገሮችን በጥልቅት በመመልከት፣ ከሰዎች ጋር በመነጋገር ወይም በመከራከር፣ በተለያዩ ስብሰባዎች ላይ በመሳተፍ ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ በምንኖርበት ትንሽ ከተማ ውስጥ ያሉ ሕጻናት በተቅማጥ በሽታ ሲሰቃዩ

የሥነህይወት ሥነምግባር ትምህርት የተማሪ መጽሐፍ - 8ኛ ክፍል

እንመለከት ይሆናል። “መነሻው ምንድነው?” ብለን ራሳችንን እንጠይቃለን። ምናልባት በከተማው ብዙ ሰዎች የወንዝ ውሃን በመጠጥነት ይጠቀሙ ይሆናል። ይህ ተደጋግሞ የሚከሰት በሽታ መንስኤው የውሃ ብክለት መሆኑን እንረዳለን። ግንዛቤ አገኘን ማለት ነው። ከዚያም ሕዝቡ እንዲነጋገርበት እናደርጋለን። በመጨረሻም ነዋሪው “ንጽሕናው የተጠበቀ ውሃ በማቅረብ ሕጻናትን ከውሃ ወለድ በሽታዎች መታደግ አለብን!” የሚል አቋም ይይዛል። ከዚያን ቀን ጀምሮም ንጽሕ ውሃ ለማቅረብ አስፈላጊውን ጥረት ሲያደርግ እናስተውላለን።

ከዚህ ተሞክሮ ቢያንስ ሁለት ነገሮች ተምረናል። በአንድ በኩል የተበከለ ውሃ ለጤና ጠንቅ መሆኑን ሲሆን፣ በሌላ ወገን ደግሞ ሕዝብ ከተባበረ ለአንድ ትልቅ ኃላፊነት በጋራ ሊነሳ እንደሚችል እንገነዘባለን። ይህ እንግዲህ መደበኛ ባልሆነ መንገድ ዕውቀት ማዳበርን ያመለክታል።

እንደ ሬዲዮ፣ ቴሌቪዥን፣ ጋዜጣና መጽሔት የመሳሰሉትን ምንጮች የሚከታተሉ ሰዎች ስለአካባቢ ቢያቸው፣ ስለሀገራቸውና በጠቅላላውም ስለዓለም የሰፊ ግንዛቤ ይኖራቸዋል። እኛም አስፈላጊ ሲሆን፣ ልንረዳ የምንሻቸውን ጉዳዮች ወይም ጥያቄዎች በስልጠና በደብዳቤ ለእነዚህ ምንጮች ብናቀርብ የተለያዩ ባለሙያዎችን አማክረው ወይም አስፈላጊ የሆኑ ሰነዶችን አንብበው መልሶችን ያቀርቡልናል። ለምሳሌ ስለገበያ ማኅበራዊ አኗኗር ጥያቄዎች ቢኖሩንና ለኢትዮጵያ ሬዲዮ ብንጽፍ ጋዜጠኞቹ የመስኩን ባለሙያ በማነጋገር ወይም በጉዳዩ ዙሪያ የተጻፉ መረጃዎችን በማቅረብ አጥጋቢ ምላሽ ሊያቀርቡልን ይችላሉ።

የበለጸገ ዕውቀት በማስገኘት ረገድ ሰፊውን ቦታ ከሚይዙት ዘዴዎች አንዱ ንባብ ነው። ለምሳሌ ስለአድዋ ድል በስፋት ማወቅ ብንፈልግ በጉዳዩ ዙሪያ የተጻፉ በርካት ያሉ መጻሕፍት ስላሉ እነሱን ማንበብ እንችላለን። በዚህ ዓይነት በሁሉም የዕውቀት ዘርፎች ዙሪያ በስፋት ማንበብ የጠለቀ ዕውቀት ለመጨበጥ የሚኖረው ድርሻ ተወዳዳሪ የለውም።

መልመጃ 1

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- 1. በሚከተሉት ርእሰ ጉዳዮች ዙሪያ በቂ ዕውቀት ለማዳበር ከአፈቱ ዘዴዎች የትኛው በበለጠ እንደሚረዳ ተወያዩና ወስኑ። ስእያ

- ንዳንዱ ውሳኔዎችሁም ዝርዝር ምክንያቶች ቻችሁን አቅርቡ።
- 2. የባሰረውና የዚህ ዓመት የኑሮ ውድነት ሲነጻጸር ምን አጠቃላይ መመሳሰልና ልዩነት ይስተዋላል?
- 3. የሰዎች ንግግር በሬዲዮ ውስጥ ተሳልፎ ወደ አድማጮቹ የሚመጣበት ሳይንሳዊ ሂደት እንዴት ሲከናወን ይችላል?
- 4. በአካባቢያችን ያለው ወንዝ ስያሜውን እንዴት ሲያገኝ ቻለ?
- 5. የውሻ በሽታ ከምን የተነሳ ሲከሰት ይችላል? መከላከያውስ ምንድነው?
- 6. ጨረቃ ስታበራ እየተመሰከትን፣ እንዴት የራሷ ብርሃን የሳትም ማሰት እንችላለን?

11.2 ዕውቀት አገልግሎት ላይ የሚውልባቸው መንገዶች፤

- ✓ እናንተ ወደፊት ከፍ ያለ ዕውቀት ሲኖራችሁ ይህን ዕውቀታቸውን ለምን ለምን ዓይነት አገልግሎቶች ልታውሉት ታስባላችሁ?
- ✓ ከእናንተ መካከል አንደኛዎ ተማሪ “ዕውቀቱን ለምርምር ሥራ አውለዋለሁ” ብትልና፣ ሌላው ተማሪ ደግሞ ዕውቀቱን ራሱን ለማሻሻል አውለዋለሁ ቢል ከሁለቱ ተማሪዎች ማነው ትክክል ትላላችሁ? ለምን?
- ✓ መምህራችሁ ዕውቀት የሚከተሉት የአገልግሎት መንገዶች እንዳሉት ቢዘረዝሩላችሁና፣ እንድትወያዩባቸው ቢጋብዟችሁ፣ እያንዳንዱን አገልግሎት እንዴት ታስረዳላችሁ?

ዕውቀት አገልግሎት ላይ የሚሰጥባቸው ዐበይት መንገዶች፤

- ሀ. ለምርምር፣ ለ. ለፈጠራ፣
- ሐ. ራስን ለማሻሻል፣ መ. ለሀገር ዕድገት።

ሀ. ዕውቀት ለምርምር አገልግሎት፤

ዕውቀታችን እየጨመረ በሄደ ቁጥር የመመራመር ፍላጎታችንም ይጨምራል። ምንም እንኳን ሌሎች ምሁራን አንድን ነገር ተመራምረን ደርሰንበታል ቢሉን ሙሉ በሙሉ ከማመን ይልቅ ራሳችን ፈትሽን ለማረጋገጥ ያለን ዝንባሌ ከፍ ይላል። ስለሆነም ዕውቀት በነገሮች ዙሪያ ተጨማሪ ጥናትና ምርምር ለማድረግ በር ይከፍታል ማለት ነው። ለምሳሌ እናንተ ወደፊት በትምህርታችሁ እየገፋችሁ ስትሄዱ እንደየዝንባሌ ሌያችሁ ምርምሮች ልታካሂዱ ትችላላችሁ። አንዳንዶቻችሁ የእስከዛሬውን የኢትዮጵያን ወይም የአፍሪካን ታሪክ ልትመረምሩ ትፈልጉ ይሆናል።

የሥነህይወት ሥነምግባር ትምህርት የተማሪ መጽሐፍ - 8ኛ ክፍል

ሌሎቻችሁ ደግሞ የሀገራችንን የግብርና ምርት ሊያሻሽሉ የሚችሉ ዘዴዎችን በተመለከተ ጥናትና ምርምር ልታካሂዱ ትችላላችሁ። በዚህ የተነሳ ዕውቀት ለምርምር ሥራ የሚያግዝ ሲሆን፣ ምርምርም ተጨማሪ ዕውቀት ለማግኘት ያግዛል።

ለ. ዕውቀት ለፈጠራ አገልግሎት፡

እያንዳንዳችሁ ምን ምን የፈጠራ ዝንባሌ እንዳ ላችሁ አስቡ። በዙዎቻችሁ ከሥዕል፣ ከምሕንድስና፣ ከሙዚቃ፣ ከሥነጽሑፍ፣ ከቅርጻቅርጽ፣ ከጥልፍ፣ ከቆዳ ሙያና ከሽክላ ሥራ ወይም ከሌላ ዓይነት ዝንባሌዎች አንዱን ወይም ከአንድ በላይ ሊኖራችሁ ይችላል። ከእነዚህም ሌላ የዓለም ሰዎች እንደፈለሰፉት እንደ መኪና፣ አውሮፕላን፣ ማምረቻ ማሽን ወይም እንደኮምፒውተር የመሳሰሉ የቴክኖሎጂ ውጤቶችንም አፍልቃችሁ መደነቅ ትፈልጉ ይሆናል። አሁንም አንዳንድ ነገሮችን እየሞከራችሁ ሲሆን ይችላል። እነዚህን የመሳሰሉ ጥበቦች የፈጠራ ችሎታ የሚያፈልቃቸው ናቸው።

በዚህ ረገድ ድንቅ የተባሉ ሰዎች በሀገራችንም ሆነ በዓለም ደረጃ አሉ። በሀገራችን ሜትር አርቲስት አፈወርቅ ተክሌን የመሳሰሉ ሠዓሊዎች፣ እንደ ሎሬት ጸጋዬ ገብረመድኅን ያሉ ጸሐፍት ይጠቀሳሉ። ታዲያ በኪነ ጥበብ ዘርፍ ብቻም ሳይሆን፣ በተፈጥሮ ሳይንስ እንደ ዶክተር አክሊሉ ለማ፣ እንዲሁም በማገዶ ቆጣቢ ቴክኖሎጂ የፈጠራ ባለቤትነት ሕጋዊ ማረጋገጫ ያገኙ በዙ የፈጠራ ሰዎች አሉን።

ያለን ዕውቀት ሌላ ተጨማሪ ነገር እንድንፈጥር ሊያስችለን ይገባል። ይህም ዕውቀት በራሱ ግብ ሳይሆን አዲስ ነገር መፍጠሪያ መሆኑን ያሰገነ ዝባል። ለምሳሌ የሞባይል ስልክ ፈጠርን ብለን በዚህ ረግተን አንቀመጥም፣ ደግሞ ከእሱ የተሻለ ሌላ የመገናኛ ዘዴ ለመፈለሰፍ እንግግራለን።

ሐ. ዕውቀት ራስን ለማሻሻል ያለው ድርሻ፡

የምንማረው ራስን ለመለወጥ መሆኑ አይካድም። ከአሁኑ ትምህርታችንን በሚገባ ተምረንና አጥንተን እስከመጨረሻው በውጤታማነት ከዘለቅን፣ ወይም የራሳችንን ድርጅት ካቋቋምን የተሻለ ገቢ የምናገኝ ሰዎች እንሆናለን። ያኔም ለሕይወታችን መሠረታዊ የሆኑ ነገሮችን በቀላሉ ማሟላት እንችላለን። የተቸገሩ ወገኖቻችንን ያስተማረንን ማህበረሰብም በተገቢው ሁኔታ ለመርዳት አቅም እናገኛለን። ስለሆነም ዕውቀት ማግኘት ራስን ለማሻሻል መሠረታዊ ጉዳይ ነው።

መ. ዕውቀት ሀገርን በማሳደግ ረገድ የሚጫወተው ሚና፡

ኢትዮጵያ ከምትገኝበትና ሕዝቦቿም ከሚኖሩ በት ድህነት መውጣት የሚችሉት ማንኛውም አኗኗር በዕውቀት ላይ ሲመሠረት ነው። መቼም በእያንዳንዳችሁ ላይ ሀገርን የማሳደግና ከድኅነት የማውጣት ኃላፊነት እንዳለ ሳትገነዘቡ አትቀሩም። ይህን ከተገነዘባችሁና አደራችሁን ለመወጣት ዓላማ ካላችሁ ደግሞ መሳሪያችሁ ዕውቀት መሆኑን መዘንጋት የለባችሁም። በየትምህርት ቤቱ የምናገኘው ዕውቀት የሀገርን ችግር ለማስወገድና ዕድገቷን ለማፋጠን የሚረዳ መሆን ይኖርበታል። በየመስኩ አስተማማኝ ዕውቀት ያላቸው ዜጎች ካልኖሩን ማህበረሰቡን በተገቢው ሁኔታ ለመርዳት አቅም እናገኝም።

ስለሆነም ዕውቀት ማግኘት ራስን ለማሻሻል መሠረታዊ ጉዳይ ነው። የሀገር ችግሮች በሚፈቱበት ዙሪያ መፍትሔ የሚያመለክቱ ምርምሮች ይካሄዳሉ። አዳዲስ የፈጠራ ሥራዎችም ይፈልቃሉ። ሳይንሳዊ አመለካከቶችም ሥር ይሰዳሉ። እነዚህ ጉዳዮች ደግሞ ከሰፊ ዕውቀት የሚገኙ ሲሆኑ፣ አጠቃላይ ግባቸውም ሀገርን ማልማት ይሆናል። ባጠቃላይ ማንኛውም ዜጋ ከጋን መብራትነት ወጥቶ፣ ለሀገሩ አኩሪ ተግባር ማከናወን የሚችለው፣ ያለውን ዕውቀት ለሀገር ዕድገት ሲያውል ነው።

መሰመሻ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. አንድ ሰው ያገኘውን እውቀት ራሱን ለማሻሻል ቢያውሰው በተዘዋዋሪ መንገድ ሀገሩን መርዳቱ ነው ቢባል ዕውነት ነው ወይስ ሐሰት? ስምን?
2. ዕውቀት የፈጠራ ሥራን በማገልበት ረገድ ምን ሚና ሲኖረው ይችላል?
3. ሰዎች በጉዳዮች ዙሪያ ጥልቅ ምርምር ያደርጉ ዘንድ የገደ ዕውቀት ያስፈልጋቸዋል? እንዴት?

11.3 በመረጃ ያልተደገፉ ጉዳዮች የሚያስከትሏቸው ችግሮች፡

“ጦር ከፈታው ወሬ የፈታው።”
“ሳያጣሩ ወሬ፣ ሳይገሉ ጎፈሬ።”

- ከዚህ በላይ ያሉት አባባሎች በመረጃ ያልተደገፉ ጉዳዮችን በተመለከተ ምን ሊጠቁሙ ይችላሉ?

ጥቅ

በድሮ ጊዜ በአንድ ቤተሰብ ውስጥ አንድ ዋሾ የሚባል አሽከር ይኖር ነበረ። ይህ ሰው ባልና ሚስቱን ሊያጣላ አሰበ። ከዚያም አንድ ቀን ሌሊት ባልና ሚስቱ በሰላም አብረው ተኝተው እያለ ውሃ ለብ እስኪል አምቀና፤ ቀስ ብሎ በሁለቱ መካከል አፈሰሰው። ውሃው እንደፈሰሰ ሁለቱም በየተራ ነቁ። ሆኖም በጉዳዩ ላይ አልተነጋገሩም። ባልዮውም ሚስቱ ሽንቷን የሳተች መስሎት መጠየቅ ስላፈረ ዝም አለ። ሚስቷም “እንዴት ባሌ ዛሬ ሽንቱን ሊስት ቻለ? ጤና አይደለም ይሆን?” በማለት መጠየቁ ስላሳፈራት ርጥቦቱን ታግሳ ተኛች።

በማግስቱ ባልዮው ብዙ ገበሬዎችን ደቦ ለምኖ እርሻ እያሳረሰ ነበረ። ሚስትዮዋም ለአራሾቹ ምግብ ለማዘጋጀት በቤት ውስጥ ከጎረቤት ሰዎች ጋር ደፋ-ቀና እያለች ተገኛለች። ይህ ዋሾ የተባለው ሰባቂ መጀመሪያ ወደ ሚስቷ ሄደና፤ “ዛሬ ባለቤትዎ እያረሱ ላሉት ገበሬዎች ስለእርስዎ በጣም መጥፎ ወሬ እያወሩላቸው ነው። ወሬውም ሚስቱ ዛሬ ሌሊት ሽንቷን ሸናችብኝ የሚል ነው” በማለት ነገራት። ሚስትዮዋም ባለቤቷ ለገበሬዎቹ እንዲህ ያለ ነውር ነገር እየተናገረ ስሟን በማጥፋቱ በጣም ተናደደች። ቶሎ መጥቶላት ለመጣላት ቸኮለች።

ዋሾ እንደገና ወደባልዮው በመሄድ፤ “ባለቤትዎት እቤት ውስጥ ከሴቶቹ ጋር ስምዎትን እያጠፋ ነው።” አለው።

“ምን ብላ?” ሲል ጠየቀ ባልዮው።

“ዛሬ ሌሊት ሽንቱን ስቶ አልጋውን አጥለቅልቆት አደረ እያሉ” በማለት መለሰለት።

ባልዮውም እንዴት ራሷ ሽንታ ስታበቃ የኔን ስም ታጠፋለች በማለት ተናደደ። ከዚያም በቀጥታ ጠመንጃውን አንስቶ ወደቤቱ ገሰገሰ። ሚስትዮዋም ስታየው በክፉ ንግግር ተቀበለችው፤ እሱም እጅግ ተናደ ነበርና ሁኔታውን ሳያጣራ ሚስቱን በጥይት ገደላት ይባላል።

መልመጃ 3

? **ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**

1. ሁለቱ ሰዎች ወደንዴት ከመገባታቸው በፊት ምን ማድረግ ነበረባቸው?
2. ተረቱ በመረጃ ሳይደገፍ ስለሚቀርቡ ጉዳዮች ምን ያስተምረናል?

3. እናንተ ዘንድሮ የስምንተኛ ክፍል መልቀቂያ ደብዳቤ እንደሚሰጥ ተወስኗል” የሚል ወሬ ድንገት ብትሰሙ ነገሩን ስመቀበል ወይም ሳስመቀበል ምን ታደርጋላችሁ?

በየአጋጣሚው የተለያዩ መረጃዎች ወደ እኛ ሊመጡ ይችሉ ይሆናል። ከሚደርሱን ከእነዚህ መረጃዎች መካከል ግን የትኛው እውነት የትኛው ደግሞ ሐሰት እንደሆነ ለማጣራት ሊያስችግር ይችላል። በእርግጥ አንዳንዶቹ እውነት ሊሆኑ ይችላሉ። ሌሎቹ ደግሞ ሐሰት ቢሆኑም ያን ያህል ጉዳት ላያደርሱብን ይችላሉ። የተወሰኑት ግን በግለሰቦች ወይም በአካባቢ ወይም በሀገር ላይ ከፍተኛ ያለ ችግር ሊፈጥሩ የሚችሉ ዓይነት መሆናቸው አይቀርም። አንዳንድ ነጋዴዎች አንድን ያልጠፋ ሽቀጥ እንደጠፋና፤ እጥረት እንዳለ በማስወራት በዕቃዎች ላይ ፍትሐዊ ያልሆነ ዋጋ ይጨምራሉ። ሌሎች ደግሞ የሽብር ወሬዎችን በማስወራት የሕዝብን መንፈስ ያውካሉ።

ስለሆነም በየአጋጣሚው የሚሠራጩ ወሬዎች ሁሉ እውነተኛ ናቸው ብሎ ከመደምደም በፊት፤

1. ከነጻና ለጉዳዩ ባለቤት ከሆኑ ታማኝ ምን ጮች መምጣታቸውን ማረጋገጥ፤
2. ከአንድ ወገን ብቻ ሳይሆን ከእውነተኛ ምን ጮች መምጣታቸውን ማወቅ፤
3. መረጃዎቹ አሳማኝ መስለው አልታይ ሲሉ፤ እንዳሉ ተቀብሎ ከማሰራጨት ይልቅ የነገሩን እርግጠኝነት ሊያጣሩ ከሚችሉ ታማኝና ሕጋዊ አካላት ዘንድ ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት መጣር፤
4. ከቃላዊ መረጃ ይልቅ በሰነድ ላይ የሰፈሩ ወይም በጽሑፍ የቀረቡ ምንጮችን እንደአማራጭ መውሰድ አስፈላጊ ይሆናል።

ይህ ካልሆነ ግን አንዳንድ ግለሰቦች ወይም ለሰላምና ለሥነልቦናዊ መረጋጋት ጠንቅ ሊሆኑ የሚችሉ አካላት የራሳችንንም ሆነ የአካባቢያችንን ሕዝብ ሰላማዊ እንቅስቃሴ ሊያውኩ ይችላሉ። አልፎ ተርፎ በሕዝቦችና በቡድኖች መካከልም ግጭቶችንና ሁከትን ሊቀሰቅሱ ይችላሉ። ይህ ሁሉ ቢቀር፤ ያልተጨበጠ ነገር አቀብለውን እኛም እውነት ነው ብለን እንድናወራና ወሽት ሆኖ ሲገኝ ግን ከትዝብት ላይ እንድንወድቅ ሊያደርጉን ይችላሉ።

የሥነህይወት ሥነምግባር ትምህርት የተማሪ መጽሐፍ - 8ኛ ክፍል

መሰጠጃ 4

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. አንድ መረጃ አስተማማኝ ነው የሚባለው ምን ሆኖ ሲገኝ ነው?
2. ያልተረጋገጡ መረጃዎችን ለመቀበል መጣ ደፍ ምን ዓይነት አገልግሎት ስጦታ አለው?
3. እውነትነታቸው የሚያጠራጥር መረጃዎች ሲያጋጥሙ ምን ማድረግ ያስፈልገናል?
4. ያልተረጋገጡ ጉዳዮች በአንድ አካባቢ ላይ ምን ምን ጉዳዮችን ሲያስከትሉ ይችላሉ?
5. የአካባቢያቸው ሕዝብ ባልተረጋገጡ መረጃዎች እንዲወጡና በድ እናንተ ምን ሚና መጫወት ይገባችኋል?

11.4 ኋላቀር አስተሳሰቦችና አመለካከቶች፤

- ✓ ኋላቀር አስተሳሰብ ከምን የተነሳ ሊመጣ ይችላል?
- ✓ በአካባቢያችሁ ምን ዓይነት ኋላቀር አመለካከቶች አሉ? እንዴትስ በተራማጅ አስተሳሰቦች ሊተኩ ይችላሉ?
- ✓ እነዚህን ኋላቀር አመለካከቶች በማስወገድ ረገድ ድርሻችሁ ምን መሆን አለበት?

ኋላቀር አስተሳሰቦች ከባህላዊው አመለካከት እንደሁኔታው እየተወረሱ ለትውልድ የሚሸጋገሩ ናቸው። ይህም ማለት ቀደም ሲል የነበሩት ትውልዶች በዘመናቸው ያምኑባቸውና ይመሩባቸው የነበሩት አንዳንድ አመለካከቶችና ማኅበራዊ መርሆዎች በአዲሱ ዘመንም እንዳስፈላጊነቱ ሳይሻሻሉ ወይም ሳይወገዱ የሚቀጥሉበት ሁኔታ ነው። አመለካከቶቹ በጥንቱ ዘመን ተቀባይነት ያገኙ ሊሆኑ ይችላሉ። አሁን ባለው የዕድገት ደረጃ ማዕቀፍ ውስጥ ግን ተቀባይነታቸው ቀንሷል ወይም ቀርቷል።

ለምሳሌ የተለያዩ የዕደጥበብ ባለሙያዎችን ዝቅ አድርጎ መመልከትና ሙያቸውንም ማጣጣል በጥንቱ ዘመን የተዘወተረ ነበር። በአሁኑ ዘመን ግን ባለሙያውም ሆነ ሙያው የሚከበሩ ናቸው። አንዳንድ ሰዎች ራሳቸውን የትልቅ ሰው ዘር አድርገው የሚመለከቱበት ወቅትም ነበር፤ ዛሬም አልፎ አልፎ ይህ አመለካከት ያላቸው አይጠፋም። ዛሬ የሰዎች ንቃተ ሕሊና እየጨመረና አስተሳሰቡም እየተለወጠ ሲመጣ ይህ አመለካከት ፍጹም ኋላቀርና ተራ የመከፈስ ምልክት ሆኗል። በነባሩ ማኅበራዊ እምነት ሴት ልጅ ወላጆች መርጠው ያመጡላትንና የማታውቀውን ሰው እንድታገባ ይደረግ ነበር። ባለንበት ዘመን ግን የጋብቻ ሕይወቷን በራሷ

ምርጫ ላይ መመሥረት አለባት የሚል አመለካከት መምጣት ብቻም ሳይሆን ሕገመንግሥታዊ መብትም ነው። ስለዚህ የአንዱ ዘመን ማኅበራዊ ፍልስፍና ለሌላውም ይሠራል ማለት አይቻልም፤ ዘመኑ ሲያልፍ አብሮ ያልፋል።

በዚህ የተነሳ ኋላቀር አስተሳሰቦችንና አመለካከቶችን ማስወገድ ያስፈልጋል ማለት ነው። ኋላቀር አመለካከቶችን ለማስወገድ ዋናው መርሕ ደግሞ በምክንያትና በዕውቀት በተደገፈ አመለካከት ላይ መመሥረትን ልማድ ማድረግ ነው። በምክንያት ላይ ተመሥርቶ የሚያስብ ሰው ለነገሮች ጥልቅ አመለካከት ስለሚኖረው በተራ ግምት ከውሳኔ ላይ አይደርስም ወይም በጭፍን እምነት ወደሚያምኑ ሰዎች አመለካከት አይሳብም። ለምሳሌ በጭፍን እምነት ላይ በመመሥረት የሚኖሩ ሰዎች የአንጥረኛ ሙያን የሚያጣጥሉበት ሳይንሳዊ ምክንያት የላቸውም። በምክንያት የሚያምን ሰው ግን የዚህን ሙያ ክቡርነት በምክንያት አስደግፎ ለማስረዳት በቂ ማስረጃ ማቅረብ ይችላል።

እያንዳንዱ ሰው በጤግጤቶች ተውቦ እንደሚሄድና እነዚህን ጤግጤቶች በልዩ ልዩ ቅርጽ የሚሠራቸው ደግሞ አንጥረኛው ባለሙያ መሆኑን አብራርቶ ማስረዳት አይሳነውም። ከዚህም አልፎ በዚህ ሙያ የተሠማሩ ሰዎች የተሻለ ገቢ የሚያገኙ በመሆናቸው ራሳቸውን አሻሽለው የሚኖሩና ወገናቸውንም በከፍተኛ ደረጃ የሚደግፉ መሆናቸውን አስረጅዎችን በማቅረብ ለማሳየት አያቅተውም። በዚህ ሁኔታ እያንዳንዱ ሐሳብ ወይም የሕይወት ፍልስፍና በተጨማሪ ማስረጃ ላይ ተመሥርቶ መቀበል ወይም አለመቀበል እንጂ፣ አባቱ ወይም እናቱ ያምኑበት ነበር በማለት መቀበል ለራስ መሻሻልም ሆነ ለሀገር ዕድገት ሊጠቅም አይችልም።

ባጠቃላይ ሀገራችን እንድትበለጸግ፣ ሕዝባችንም የተሻለ ዕውቀት እንዲኖረው ኋላቀር አስተሳሰቦችንና አመለካከቶችን ማስወገድ ተገቢ ይሆናል።

መሰጠጃ 5

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቡድን እየሆናችሁ ተወያይባቸው።

1. ኋላቀር አመለካከቶች እንዴት ሲከሰቱ ይችላሉ?
2. ኋላቀር አመለካከቶች በአንድ ሕዝብ ልማት ላይ ምን ዓይነት ተጽዕኖ አላቸው?
3. በምክንያት የጉልበት አመለካከት ማራመድ ከኋላቀር አስተሳሰቦች ለመራቅ እንዴት ይረዳል?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ዕውቀት በአራት ዋና ዋና መንገዶች ሲዳብር ይችላል። እነሱም መደበኛ ትምህርት፣ መደበኛ ያልሆነ ትምህርት፣ መገናኛ ብዙኃንና ንባብ ናቸው። አንድ ሰው በአራቱም መንገዶች ወይም ከአራቱ በተወሰኑት መንገዶች ዕውቀቱን ሲያገለግል ይችላል። ይሁንና ዜጎች በማንኛውም ሁኔታ ራስን ለመሰወጥና ወገንንና ሀገርን በላቀ ደረጃ ለመጥቀም እንዲችሉ ትምህርት ቤቶች የገላ ድርሻ አላቸው።

የሰው ልጅ በዕውቀት እየጎለመሰ ሲሄድ በዚያው ልክ የመመራመር ዝንባሌውም ይጨምራል። በምርምርም የአካባቢውንና የሀገሩን ችግሮች ለመፍታት ይችላል። ዕውቀት የፈጠራ ችሎታን ባግባቡ እንድንጠቀምበትም ያግዛል። የተሰደዩ የጥበብ ፈጠራዎች በዕውቀት የታገዙ ናቸው። የተዋጣለት የሥነጽሑፍ ወይም የምሕንድስና ጥበብ ባለቤት ለመሆን የጠለቀ የሙያው ዕውቀት መኖር አስፈላጊ ነው። ዕውቀት ራስን የመሰወጥ ፋይዳውም በቀላሉ የሚታይ አይደለም። ከፍ አስካሰ ደረጃ የተማረና በዕውቀቱ የበለጸገ ሰው፣ ተቀጥሮ ስራሱ ሥራ ፈጥሮ በሚያገኘው ገቢ የተሻለ ተጠቃሚ መሆኑ አይካድም። ከዚህም አልፎ ዜጎች በትምህርታቸው ሲገፉ፣ በሀገራቱ የተማረ ሰው ሲበረክት ዕውቀታቸው ለሀገር ዕድገት የሚያገለግል ይሆናል። የተማረ የሰው ኃይል ሳይኖር የሀገርን ብልጽግና ማሰብ አይቻልም። ስለሀገር ብልጽግና የሚያስብ መንግሥት አስቀድሞ በትምህርት መስፋፋት ሳይ መሥራት አስበት የሚባለውም ስዚህ ነው።

የምዕራፍ ቁጠራ ቃላት

- አስተማማኝ መረጃ:-** እርግጠኛውን ጉዳይ በትክክል ከሚያውቁ አካላት ወይም ግለሰቦች የሚገኝ ፍትሐዊና ሐቀኛ መረጃ።
- ቃላዊ መረጃ:-** በጽሑፍ ያልተያዘ ወይም በሌሎች መሣሪያዎች ተቀርቶ ያልተያዘ፣ በግለሰቦች ዘንድ በቃል ደረጃ የሚዘዋወር እርግጠኝነት የሚያጠራጥር መረጃ።
- ጦር የፈታው:-** በጦር ሚዳ ላይ ተዋግቶ ድል የሆነ ወይም በጦርነት የተሸነፈ።
- ወራ የፈታው:-** በአሱባልታ ወይም ባልተረጋገጠ መረጃ መንፈሱ ተሸብሮ ከዓላማው ያፈገፈ።
- ሳይንስ:-** ዕውነትነታቸው በተጨማሪ በተፈተኑ መረጃዎችና ዕውቀት ላይ የተመሠረተ የአስተሳሰብና፣ የአኗኗር የሰው ልጆች ዘመናዊ ዘዴ።
- ምርምር:-** ነገሮችን፣ መረጃን፣ ዕውቀትን እየመሳሰሉ መፈተሽና ምንነቱን መረዳት/ማረጋገጥ።
- ራስን ማሻሻል:-** በኑሮ ውስጥ መሠረታዊ ፍላጎቶችን በበቂ ደረጃ አሟልቶ ስመገኘት መቻል።

© MOE, FDR
Not to be republished

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ከኋላ ቀር አመለካከቶች መካከል አንደኛው በፈጠራ ሥራዎች መጠመድ ነው።
2. ሳይንሳዊ አመለካከት ሲበለጸግ ጎታች አመለካከት እየመነመነ ይሄዳል።
3. ሕይወትን ለማሻሻል ዋናው ተፈላጊ ነገር ከዕውቀት ይልቅ ሀብት ነው።
4. “ከዕውቀት ማዳበሪያ መንገዶች ዋናው መደበኛ ትምህርት ነው” የሚባልበት ምክንያት፣ ትምህርት ቤት ወጥነት ባለው የትምህርት ሥርዓት የሚመራ የእውቀት ማዕከል ስለሆነ ነው።
5. ሁሉም የሬዲዮ ጣቢያዎች አስተማማኝ የመረጃ ምንጮች ሊሆኑ ይችላሉ።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ “ሀ” ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ሰ
1. የዕውቀት ዋናው ምንጭ፣	ሀ. ያላጣራ ጆሮ ከጎረቤት ያጣላል።
2. መገናኛ ብዙሃን የሚለው አሳቤ፣	ለ. ከሕጋዊና ከሐቀኛ ምንጮች ይገኛል።
3. አስተማማኝ መረጃ፣	ሐ. እንደሬዲዮና ጋዜጣ ያሉትን ያጠቃልላል።
4. የሕዝብን ሠላም ሊያውኩ ይችላሉ፣	መ. ያልጠረጠረ ተመነጠረ።
5. የተዛባ መረጃን ጉዳት ይጠቁማል፣	ሠ. በእርግጠኛ መረጃ ላይ ያልተመሠረቱ ጉዳዮች።
	ረ. ትምህርት ቤት።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ የሆነውን መልስ ምረጡ።

1. ኋላቀር አስተሳሰቦች ሊቀየሩ የሚችሉት መቼ ነው?
 - ሀ. ሳይንሳዊ አስተሳሰብ ሲስፋፋ፣
 - ለ. ለቃል መረጃዎች የበለጠ ትኩረት ሲሰጥ፣
 - ሐ. ባሕላዊ ትምህርት ሲስፋፋ፣
 - መ. ሁሉም።
2. ስለዕውቀት አገልግሎት ትክክል የሆነው የትኛው ነው?
 - ሀ. ለምርምር ተግባር ሊውል ይችላል፣
 - ለ. ባህላችንን እንድንጠላ የሚያደረግ መንፈስን ይፈጥርብናል፣
 - ሐ. ልምዶቻችንንና ትውፊቶቻችንን በሙሉ ማስወገድ የሚያስችለን መሆን አለበት፣
 - መ. ሁሉም መልስ ነው።
3. ከሚከተሉት መካከል የተሻለ የዕውቀት ምንጭ ሊሆን የሚችለው የትኛው ነው?
 - ሀ. ቴሌቪዥን፣
 - ለ. ቃላዊ መረጃ፣
 - ሐ. የስብሰባ ላይ ውይይት፣
 - መ. ትምህርት ቤት
4. ዕውቀት ራስን ለማሻሻል የሚረዳው እንዴት ነው?
 - ሀ. ወደውጪ ሀገራት ሄደን እንድንሠራ ዕድል በመክፈት፣
 - ለ. ብልጣብልጥ ነጋዴ እንድንሆንና ያልታሰበ ትርፍ እንድናገኝ በማስቻል፣
 - ሐ. ለአንድ የሙያ ዘርፍ ብቻ ፍቅር ያላቸው ዜጎች ስንሆን፣
 - መ. ሀ እና ሐ መልስ ይሆናል።
5. ከሚከተሉት መካከል የኋላቀር አስተሳሰብ የማይስተዋልበት የትኛው ነው?
 - ሀ. ሴትን ልጅ ማስተማር ለሁሉም ይጠቅማል፣
 - ለ. ሴት ብታውቅ በወንድ ያልቅ፣
 - ሐ. ልጅና ጦጣ ውሃ ይጠጣ፣
 - መ. ለ እና ሐ መልስ ይሆናሉ።

IV የሚከተሉትን ባይ ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. በኢትዮጵያ ዝቅተኛ እንደሆኑ ይቆጠሩ ከነበሩ ባለሙያዎች ውስጥ አንዱ_____ ነው።
2. ዕውቀት አገልግሎት ላይ ከሚውልቡቸው መንገድ ውስጥ _____ እና _____ ይጠቀሳሉ።
3. _____ በሰዎች ወይም በቡድኖች መካከል አለመግባባቶችን ሊፈጥሩ ይችላሉ።

V. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ::

1. የሳይንሳዊ ዕውቀት ዐበይት ምንጮች ምንድናቸው?
2. ንባብ እንደ አንድ የዕውቀት ማዳበሪያ መንገድ የተቆጠረበት ምክንያት ምንድነው?
3. ኋላቀር አስተሳሰብ ጎጂ ሊሆን የሚችለው በምን በምን ምክንያቶች ነው?
4. ሁሉም የአበውና የእመው አስተሳሰቦች ኋላቀር ተብለው ሊፈረጁ ይችላሉ? እንዴት?
5. ኋላቀር አመለካከቶችን በማስወገድ ሂደት ውስጥ ወጣት ተማሪዎች ምን ዓይነት ሚና መጫወት ይችላሉ?

© MOE, FDR Ethiopia
 Not to be republished